

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรโดยวิธีการใช้เทปบันทึกเสียงผ่านหอกระจายข่าว ได้ทำการรวบรวมในส่วนที่เป็น ทฤษฎี หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น สื่อหอกระจายข่าวในงานส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาไว้มานานเสนอตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

2.1.1 ความหมายของความคิดเห็น

คำว่าความคิดเห็น (Opinion) ได้มีนักจิตวิทยาสังคม ให้คำจำกัดความไว้มากมาย ซึ่งสามารถนำมาสรุปได้ดังนี้

Shaw and Wright (1967) (อ้างถึงในไวยรัช, 2522) กล่าวว่าความคิดเห็นหมายถึง การแสดงออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

Davis (1971) (อ้างถึงในไวยรัช, 2522) กล่าวว่าไว้ว่าความคิดเห็นหมายถึง การแสดงออกของแต่ละบุคคล ในอันที่จะพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการประเมินผล สิ่งใดสิ่งหนึ่งจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือความคิดเห็นเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่ได้รับ

มาฆะ (2520) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นหมายถึง การแสดงออกทางด้านทัศนคติอย่างหนึ่ง แต่การแสดงความคิดเห็นนั้น มักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และเป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

สมพงษ์ (2521) ให้คำจำกัดความว่า ทัศนคติมีความเกี่ยวพันกับความนึกคิด ซึ่งความนึกคิดนั้นเป็นลักษณะความรู้สึกรู้สึกของจิต หรือสิ่งกระตุ้นให้ความคิดของบุคคลเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งได้ และอาจแสดงออกมาในรูปของความคิดเห็น หรือพฤติกรรมอย่างอื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดเห็น คือ การแสดงออกของทัศนคติ

ทาร์กัตต์ และศรีสง่า (2524) สรุปว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงทัศนคติ
พื้นฐานของบุคคลออกมาทางวาจา

สุรางค์ (2529) ให้ความหมายว่า ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มี
ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือต่อวงการหนึ่งวงการใด ความคิดเห็นของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้
ตามข้อเท็จจริง ความคิดเห็นคือการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ

วิรัช และจุมพล (2535) กล่าวว่าไว้ในรายงานการวิจัยว่า ความคิดเห็น
หมายถึง การแสดงออกทางทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นบุคคล กลุ่ม
สถานการณ์ หรือสิ่งอื่น ๆ

สมศรี (ม.ป.ป.) กล่าวว่าไว้ว่า ไม่สามารถที่จะแยกทัศนคติและความคิดเห็น
ออกจากกัน เพราะทัศนคติและความคิดเห็นมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แต่ลักษณะของความคิด
เห็นจะไม่ลึกซึ้งเหมือนกับทัศนคติ

จากคำจำกัดความต่าง ๆ สามารถสรุปความหมายของคำว่า ความคิดเห็นได้
ดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีการแสดง
ออกสามารถสังเกตได้ และการแสดงความคิดเห็นของบุคคลหนึ่ง บุคคลอื่นอาจไม่เห็น
ด้วยก็ได้

2.1.2 ความแตกต่างระหว่างทัศนคติและความคิดเห็น

ทัศนคติจะนำไปสู่ความคิดเห็นต่าง ๆ ความแตกต่างระหว่างทัศนคติและความคิด
เห็นนี้ ยังไม่สามารถชี้ให้เห็นชัดได้

โสภา (2518) ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความหมายของ
ทัศนคติและความคิดเห็นว่า ทัศนคติจะเป็นการชี้ให้เห็นชัด เป็นความชอบพอและเป็นส่วน
หนึ่งของความรู้สึกที่เป็นจิตใต้สำนึก ส่วนความคิดเห็น หมายถึงบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็น
ความคาดหวังหรือการคาดคะเน ไม่ได้เป็นเพียงความชอบพอเท่านั้น ความคิดเห็น
สามารถนำมาใช้ในรูปแบบใดก็ได้ อย่างไรก็ตามคำพูดที่พูดออกมานั้น อาจจะไม่ได้แสดงให้เห็น
ถึงความคิดเห็นจริง ๆ ก็ได้ ถึงแม้จะพยายามแยกให้เห็นความแตกต่าง ระหว่าง
ทัศนคติและความคิดเห็นแล้วก็ตาม ทั้ง 2 ก็ยังคงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

เรื่องความแตกต่างระหว่างการประเมินผลทัศนคติและความคิดเห็น สามารถทำได้คือ การประเมินผลทางทัศนคตินั้น มีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องกับแต่ละบุคคลทางด้าน การประเมินค่าเกี่ยวกับความรู้สึกชอบและไม่ชอบ ในขณะที่การประเมินผลทางความคิดเห็น มีแนวโน้มที่จะเกี่ยวข้องกับกลุ่มย่อยหรือกลุ่มเล็ก และจะเกี่ยวข้องกับการคาดคะเนการกระทำ ความแตกต่างที่เด่นชัดในการประเมินค่าทัศนคติและความคิดเห็นที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งคือ ทัศนคติจะเกี่ยวข้องกับเฉพาะตัว (Private Attitude) ส่วนความคิดเห็นจะเกี่ยวข้องกับส่วนใหญ่ (Public Opinion)

เนื่องจากความแตกต่างระหว่างทัศนคติ และความคิดเห็นยังไม่สามารถชี้ให้เห็นเด่นชัดได้ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จึงประยุกต์วิธีการวัดทัศนคติมาใช้ข้อบิยาการประเมินค่าความคิดเห็น

2.1.3 วิธีวัดทัศนคติ

วิธีวัดทัศนคตินี้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ (ไวรซ์, 2522)

1. วิธีวัดทางตรง (Direct Technique) ได้แก่

1) วิธีสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการวัดทัศนคติโดยการสอบถามผู้ ที่ต้องการจะวัดทัศนคติ แบบสัมภาษณ์มีทั้งลักษณะคำถามปลายปิด (Close-ended Question) และลักษณะคำถามปลายเปิด (Open-ended Question)

2) วิธีใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) วิธีการใช้แบบสอบถามนี้ สามารถวัดได้ครั้งละหลาย ๆ คน สิ้นเปลืองเวลาน้อย

วิธีการวัดทัศนคติโดยตรงสามารถใช้ Scale วัดได้หลายแบบ คือ

1) Thurstone Scale เป็นแบบทดสอบวัดทัศนคติของ Thurstone (1934) (อ้างถึงในไวรซ์, 2522) แบบทดสอบนี้จะมีหลายประโยค ซึ่งข้างหน้าประโยคจะมีค่าของสเกล (Scale Value) ของแต่ละประโยค โดยจะมีค่าหรือตัวเลขตั้งแต่ 1-11 และมีจุดศัณนิคม เช่น

Scale Value

10.8 เป็นการยากลำบากที่จะตัดสินใจว่าสงครามดีหรือเลว

9.8 มีเหตุผลบางอย่างที่จะต้องทำสงคราม

โดยข้อที่มี Scale Value ต่ำแสดงว่ามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสงคราม ข้อที่มีค่า Scale Value สูงแสดงว่ามีทัศนคติที่ดีต่อสงคราม

2) Likert Scale เป็นแบบทดสอบทัศนคติของ Likert (1932) (อ้างถึงในไวยรัช, 2522) ได้สร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบที่เป็นประโยคและมีหัวข้อให้เลือก เช่น เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างมาก โดยทัศนคติทางบวกจะได้คะแนนมาก ทัศนคติทางลบจะได้คะแนนน้อย แล้วนำคะแนนแต่ละข้อรวมกัน (Summated Rating) เพื่อหาค่าเฉลี่ยว่าจะมีทัศนคติอย่างไร เช่น

	คะแนน
เห็นด้วยอย่างมาก	4
เห็นด้วย	3
ไม่แน่ใจ	2
ไม่เห็นด้วย	1
ไม่เห็นด้วยอย่างมาก	0

3) Semantic Differential Scale เป็นแบบทดสอบทัศนคติของ Osgood (1957) (อ้างถึงในไวยรัช, 2522) ซึ่งเป็นมาตราส่วนที่ใช้หลักความแตกต่างด้านความหมาย เช่น สวย รวย เป็นต้น โดยใช้คำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรง (Denotative Meaning) และความหมายแฝง (Connotative Meaning) เช่น คำว่าเร็ว-ช้า ร้อน-เย็น หรือคำที่ใช้วัดสิ่งกบต่าง ๆ ทัวไป เช่น สวย พอใจ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

ดี	5	4	3	2	1	เลว
สวย	5	4	3	2	1	น่าเกลียด

2. วิธีวัดทางอ้อม (Indirect Technique) ได้แก่

1) วิธีการให้อ่านแล้วต่อความหมาย (Sentence Completion)

คือ วิธีการวัดทัศนคติที่ผู้ถูกวัดทัศนคติจะไม่รู้ว่ากำลังถูกวัดอะไร ตัวอย่างการวัดทัศนคติต่อครอบครัว เช่น คุณแม่ของฉันชอบ..... คุณพ่อของฉันชอบ..... เป็นต้น

2) วิธีการให้หาความสัมพันธ์ (Word Assosiation) คือ การให้ผู้ที่จะถูกวัดทัศนคติคำต่าง ๆ เมื่อเห็นคำเหล่านั้นแล้วนึกถึงคำอะไร ก็ให้เขียนลงไปคู่กับคำ ๆ นั้น เช่น พ่อกับ..... เป็นต้น

3) วิธีการผูกเรื่องด้วยภาพ (Story Telling) คือการให้ผู้ที่จะวัดทัศนคติภาพต่าง ๆ ครึ่งละภาพแล้วให้เล่าเรื่องจากภาพเหล่านั้น โดยผู้ถูกวัดทัศนคติจะเอาประสบการณ์ของตนเองมาผูกโยงกับภาพเหล่านั้น ทำให้เราทราบทัศนคติของเขาคือสิ่งต่าง ๆ ได้

2.2 สื่อหอกระจายข่าวในงานส่งเสริมการเกษตร

2.2.1 ประวัติการใช้หอกระจายข่าว

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (อ้างอิงในกองเกษตรสัมพันธ์, 2533) รายงานว่า หอกระจายข่าวและเสียงตามสายเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับประชาชนในชนบทอย่างหนึ่ง มีหลายหน่วยงานได้ใช้สื่อนี้ในการติดต่อสื่อสาร เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น ปี พ.ศ.2529 กองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข ได้สำรวจจำนวนหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายอย่างไม่เป็นทางการ พบว่า ทั่วประเทศมีอยู่ทั้งหมดจำนวน 5,311 แห่ง ในปี พ.ศ.2530 ฝ่ายวิทยุการเกษตร กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ทดลองผลิตเทปบทความรู้การเกษตรลงในตลับ เพื่อทดลองนำไปเผยแพร่ทางหอกระจายข่าว จำนวน 35 แห่ง ปรากฏว่าได้รับผลดีมาก ทั้งเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสนใจเป็นอย่างมาก จึงได้จัดทำโครงการเพื่อเผยแพร่ความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย ใน 15 จังหวัด ในปี พ.ศ.2531 และได้ขยายผลการดำเนินงาน จนถึงปี พ.ศ.2538 ในแต่ละปี กรมส่งเสริมการเกษตร ได้จัดทำโครงการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตรโดยผลิตเทปเสียงบันทึกความรู้ นำออกเผยแพร่ตามจุดหอกระจายข่าวทั่วประเทศ จำนวน 5,600 แห่ง ใน 76 จังหวัด

หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย ถ้าแบ่งประเภทตามลักษณะแล้ว แบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1) หอกระจายข่าว เป็นการตั้งลำโพงกระจายเสียงตั้งอยู่บนอาคารสูงหรือเสาที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะที่ใดที่หนึ่ง

2) เสียงตามสาย เป็นการตั้งลำโพงตามจุดต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ เช่น เสาไฟฟ้า หลังคาบ้าน ต้นไม้ เป็นต้น

โดยทั้งหอกระจายข่าวและเสียงตามสาย จะมีสายไฟฟ้าต่อระหว่างเครื่องขยายเสียงและลำโพงเข้าด้วยกัน สถานที่ตั้งของหอกระจายข่าวส่วนมากจะตั้งอยู่ในบริเวณบ้าน บริเวณวัดหรือมีสชิตและตั้งอยู่บริเวณโรงเรียน (กองเกษตรสัมพันธ์, 2531)

2.2.2 องค์ประกอบของหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย

หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย เป็นสื่อสำหรับใช้ในการกระจายเสียงเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในรัศมีการรับฟังได้ยินข่าวสาร มีอยู่อย่างแพร่หลายในชนบททั่วไป หรือในชุมชนเมือง เช่น ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล ในชนบทมักมีอยู่ในหมู่บ้านที่อยู่รวมกลุ่มใกล้ชิดกัน มักมีครัวเรือนรับฟังตั้งแต่ประมาณ 50-300 ครัวเรือน องค์ประกอบของหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายมี 3 อย่างดังต่อไปนี้

1) อุปกรณ์ มีดังต่อไปนี้ คือ

- เครื่องขยายเสียง
- เครื่องเล่นเทปและเทปบันทึกเสียง
- ไมโครโฟน
- ลำโพงและที่ติดตั้ง

- สายไฟ ใช้ในการต่อจากเครื่องขยายเสียงและลำโพง จะมีขนาดยาวตามจุดที่ติดตั้งลำโพง และระยะห่างระหว่างที่ตั้งเครื่องขยายเสียงกับที่ตั้งลำโพงแต่ละแห่ง

2) ผู้รับฟัง ได้แก่ผู้ที่อยู่ในรัศมีการรับฟังหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย โดยปกติผู้รับฟังจะสามารถรับฟังเสียงจากลำโพงกระจายเสียงได้อย่างชัดเจนในรัศมีไม่เกิน 1 กิโลเมตร แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดกำลังการกระจายเสียงของลำโพงด้วย

3) ผู้ใช้หรือผู้ควบคุมดูแล ผู้ใช้หมายถึง ผู้ใช้สื่อชนิดนี้ในการเผยแพร่ข่าวสาร อาจจะใช้โดยการพูดผ่านไมโครโฟน หรือบันทึกเสียงเพื่อออกอากาศ ผู้ควบคุมดูแล หมายถึง ผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาอุปกรณ์เครื่องมือ การใช้ การเปิด-ปิด ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านมีเครื่องอุปกรณ์ตั้งอยู่ หรือผู้ใหญ่บ้าน กำนัน กรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการวัด ซึ่งผู้ใช้และผู้ควบคุมดูแลอาจเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้ (กองเกษตรสัมพันธ์, 2531)

2.2.3 หน้าที่ของสื่อมวลชน

หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย จัดได้ว่าเป็นสื่อมวลชนชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งหน้าที่หลัก 2 ประการของสื่อมวลชน โดยเฉพาะวิทยุกระจายเสียง ประกอบด้วย (วิรัช, 2527)

1) เสริมสร้างการให้พหุปัญญา (Intellectual) คือให้ทั้งความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย 5 ประเด็นที่สำคัญ

1.1 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง (Fact) คือ ต้องแยกให้ออกว่าอะไรเป็นเหตุการณ์ (Event) ซึ่งต้องเสนออย่างตรงไปตรงมา และระยะเวลาผ่านไปเหตุการณ์นั้นจะกลายเป็นสถานการณ์ (Situation)

1.2 ให้การศึกษา ซึ่งจุดมุ่งหมายก็คือ เกิดการเรียนรู้แล้วเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อย่างน้อยต้องสร้างทักษะในการคิด มุ่งจะให้ความรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยสรุปแล้วเพื่อให้เกิดการคิดเองเป็น ทำเองเป็น แก้ปัญหาเองเป็น

1.3 เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์ และการแสดงออกทางวัฒนธรรมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

1.4 เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันในอันที่จะขจัดความกดดันและความขัดแย้ง

1.5 ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมซึ่งอาจจะเป็น "เชิงประเมินค่า" หรือ "เชิงแนะนำ" หรือ "เชิงตั้งข้อสังเกต" หรือ "เชิงตัดสินใจ" หรือ "เชิงอารมณ์" หรือหลายอย่างประกอบกัน

2) เพื่อบำรุงขวัญและสร้างพลังจิตใจของสมาชิกในสังคมให้ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 3 ประเด็นที่สำคัญ

2.1 เพื่อสร้างความผูกพันของสมาชิกในสังคม ในอันที่จะร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

2.2 เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

2.3 เพื่อบำบัดทางจิต เพื่อให้สังคมดำเนินไปในทางที่ดีขึ้น

2.2.4 องค์ประกอบของรายการความรู้ทางหอกระจายข่าว

การจัดบริการเผยแพร่ข่าวสารความรู้ทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบท เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนได้รับบริการทางการศึกษา และทราบข่าวสารความรู้ที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ ความรู้ที่ตรงต่อความต้องการของชาวชนบทในระดับหมู่บ้าน งานบริการเผยแพร่ข่าวสารความรู้สามารถจัดได้หลายรูปแบบ

ระวีวรรณ (2522) ได้ให้ข้อคิดในการพิจารณาจากรายการวิทยุมาประยุกต์ใช้กับรายการทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบท ซึ่งจะทำให้รายการมีคุณค่า จำเป็นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ รูปแบบของรายการ เนื้อหาสาระ วิธีนำเสนอ

2.2.4.1 รูปแบบของรายการเป็นสิ่งที่ผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึงเป็นสิ่งแรก เพราะรูปแบบของรายการจะเป็นตัวชี้ว่า รายการที่จัดจะดีหรือไม่คืออย่างไร แต่ละแบบย่อมเหมาะสมกับเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน เช่น รายการให้ความรู้ประชาชน อาจจัดในรูปของสารคดี หรือ รายการนิตสาร ซึ่งเป็นลักษณะรายการความรู้โดยตรง

2.2.4.2 เนื้อหาสาระนับว่าเป็นส่วนสำคัญของรายการ รูปแบบของรายการถึงจะดีอย่างไรถ้าขาดเนื้อหาสาระรายการก็จะขาดคุณค่า หากผู้จัดรายการไม่ได้เตรียมเนื้อหาสาระให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรายการที่กำหนดไว้ หรือไม่มีการเตรียมการอย่างดี เนื้อหาอาจจะมากหรือน้อยเกินไปในแต่ละรายการ หรือในบางลักษณะเนื้อหาอาจง่ายหรือยากเกินไป ไม่เหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้ฟัง ล้วนเป็นเหตุที่อาจทำให้รายการไม่มีคุณค่าได้

2.2.4.3 **วิธีนำเสนอรายการ** การนำเสนอรายการควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ คือ

1) ภาษาจะต้องเป็นภาษาที่สุภาพ เหมาะแก่กลุ่มผู้ฟังทั้งในด้านความเหมาะสมของภาษา และจะต้องเป็นภาษาไทยที่ถูกต้อง

2) เพลงและเสียงประกอบรายการ จะใช้เมื่อจำเป็นหรือใช้เป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยให้รายการน่าฟัง และควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหาของรายการ

3) **วิธีดำเนินรายการ** บุคคลที่สำคัญคือผู้ประกาศหรือผู้ดำเนินรายการ ซึ่งผู้ผลิตรายการอาจจะทำได้เอง หรืออาจหาผู้ที่เหมาะสมดำเนินการ โดยคำนึงถึงรูปแบบของรายการและเนื้อหาสาระรายการ นอกจากนั้นการดำเนินรายการจะต้องคำนึงถึงความสั้นยาวของรายการ ช่วงเวลาที่เสนอรายการ ตลอดจนความต่อเนื่องของรายการทั้งชุด

จากผลการศึกษาของกองสุศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (2526-2527) การพัฒนาและสาธิตรูปแบบงานสุศึกษาผ่านสื่อมวลชน (วิทยุและหอกระจายข่าว) เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการให้สุศึกษาทางหอกระจายข่าวในชุมชนดังต่อไปนี้

1) การจัดเนื้อหาได้จากข่าวรายการวิทยุ บทความด้านวิชาการของ 4 กระทรวงหลัก และข่าวบริการประชาชนในหมู่บ้าน

2) การจัดรูปแบบได้จากการถ่ายทอดจากสถานีวิทยุ เทปที่บันทึกโดยหน่วยงาน 4 กระทรวงหลัก คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุข การอ่านบทความสด การสัมภาษณ์ และการอภิปราย

3) การกำหนดเวลารายการตอนเช้าตั้งแต่ 05.30-07.30 น. ตอนกลางวัน 12.00-13.00 น. และตอนเย็น 18.00-19.30 น.

อัจฉรา (2520) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดของวิทยุ (หอกระจายข่าว) ในการนำความรู้สู่ชนบทไว้หลายประการ คือ

- 1) ชาวบ้านนิยมฟังข่าว และรายการบันเทิงจากรายการวิทยุมากกว่ารายการความรู้
- 2) ต้องอาศัยสถานที่ซึ่งมีเวลาออกอากาศจำกัด ช่วงเวลาออกอากาศที่เกี่ยวกับความรู้น้อย และเวลาที่จัดไว้อาจจะไม่เหมาะสมกับช่วงเวลาฟังข่าวของชาวชนบท
- 3) ผู้ฟังสามารถเปลี่ยนสถานที่ฟังรายการอื่นได้ง่ายถ้าไม่ชอบรายการนั้น
- 4) การจัดทำหลักสูตรและบทเรียนมีความลำบาก เพราะผู้เรียนมีพื้นฐานแตกต่างกันในแต่ละชุมชน
- 5) ไม่มีความยืดหยุ่นด้านเวลาการฟัง
- 6) ไม่มีลักษณะของการรวมกลุ่มในการฟัง จึงทำให้ขาดการถกเถียง การอภิปรายร่วมกันเท่าที่ควร เพราะการฟังกระจายตามบ้านเรือน

2.3 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรโดยวิธีการใช้เทปบันทึกเสียงผ่านหอกระจายข่าว มีการศึกษาอยู่บ้างพอสมควร และงานวิจัยที่ลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ คือ

2.3.1 ลักษณะการดำเนินงานหอกระจายข่าว

เอกชัย และคณะ (2534) ได้ดำเนินการศึกษาการใช้ประโยชน์หอกระจายข่าวเผยแพร่ความรู้การเกษตรในท้องที่จังหวัดระยอง พบว่า งบประมาณที่ใช้ในการจัดตั้งหอกระจายข่าว ส่วนใหญ่ได้มาจากสภาตำบล การหาข่าวสารเพื่อนำมาออกอากาศส่วนมากได้มาจากการสอบถามผู้ฟังและข้อมูลจากจปฐ./กษช.2 ค.มาใช้ ส่วนแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนได้จากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยในช่วงเวลา 07.00 และ 18.00 น. และเทปจากส่วนราชการต่าง ๆ โดยเฉพาะเกษตรตำบล การจัดรายการส่วนใหญ่จะทำตารางออกอากาศในช่วงเวลาการออกข่าวภาคเช้า เวลา 06.00-08.00 น. ค่าใช้จ่ายของหอกระจายข่าวได้รับงบประมาณการซ่อมบำรุงและไฟฟ้าของเครื่องกระจายเสียง จากทางราชการเล็กน้อย แต่ส่วนใหญ่จะใช้เงินของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

2.3.2 ประเภทรายการ

ปรีธานุช (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบของรายการวิทยุการเกษตรและลักษณะกลุ่มผู้ฟังในภาคกลาง พบว่า ผู้ฟังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตร และมีอาชีพหลักทำนา เวลาที่ชอบฟังรายการเกษตรจากสถานีวิทยุ มก.บางเขน และสถานีอื่น ๆ คือ ช่วงเวลาก่อน 06.00 น. และเฉพาะจากสถานีวิทยุ มก.บางเขน คือ ช่วงเวลา 06.00 ถึง 09.30 น. ส่วนรายการเกษตรที่ชอบฟังมากที่สุด คือ สนใจความรู้ทางการเกษตรในเรื่องที่ตรงกับอาชีพที่ทำอยู่มากที่สุด ส่วนผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร ส่วนใหญ่สนใจความรู้เรื่องการทำสวนผลไม้มากที่สุด และความรู้การเกษตรที่ผู้ฟังได้รับมากที่สุดคือความรู้เรื่องการทำสวนผลไม้

เสวก (2527) ศึกษาการยอมรับและแพร่กระจายเทคโนโลยีการเกษตรจากการรับฟังรายการเกษตรทางสถานีวิทยุ มก.บางเขน ของเกษตรกรในจังหวัดราชบุรี รายงานว่าเกษตรกรชอบฟังรายการก่อนรุ่งอรุณมากที่สุด และมีแนวโน้มที่จะเป็นรายการที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเกษตรมาก เกษตรกรนิยมรับฟังรายการในระหว่างเวลา 05.00-06.00 น. เกษตรกรต้องการถามปัญหาการเกษตร ไม่ชอบรายการที่มีเพลงสลับและการโฆษณาด้วยแผ่นสปรอต ส่วนใหญ่ต้องการให้แทรกคำโฆษณาด้วยคำพูด และต้องการให้ผู้จัดรายการให้ความรู้ทางเกษตรทั่วไปมากที่สุด

มนัส (2527) ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะการแพร่กระจายและการยอมรับเทคโนโลยีเกษตรจากการรับฟังรายการส่งเสริมการเกษตรจากรายการวิทยุ มก.บางเขน ของเกษตรกรในจังหวัดสุพรรณบุรี สรุปผลไว้ว่า เกษตรกรผู้รับฟังนิยมรับฟังเรื่องการทำนาเป็นอันดับหนึ่ง ช่วงเวลาที่นิยมรับฟังมากที่สุดคือ 05.00-05.30 น. รายการที่นิยมรับฟังมากที่สุด คือ รายการก่อนรุ่งอรุณ เกษตรกรผู้รับฟังส่วนใหญ่ยอมรับ เรื่อง การใช้สารเคมีปราบแมลง เกษตรกรส่วนมากมีการแพร่กระจายเทคโนโลยีเกษตรแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนบ้าน

เอกชัย และคณะ (2534) ได้ดำเนินการศึกษาการใช้ประโยชน์หอกระจายข่าวเผยแพร่ความรู้การเกษตรในท้องที่จังหวัดระยอง พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-45 ปี ระดับการศึกษา จบชั้น ป.4 รายได้ของครอบครัวอยู่ระหว่าง 10,000 - 30,000 บาท/ปี ส่วนใหญ่ปลูกไม้ผลไม้อื่นต้น และมีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 1-10 ไร่

เกษตรกรจะรับฟังข่าวทางหอกระจายข่าวในขณะอยู่ที่บ้านช่วงเช้าและเย็น ชาวชอบฟังเป็นข่าวการเกษตร รองลงมาเป็นข่าวในประเทศข่าวภายในหมู่บ้านและชอบให้มีรายการเพลงสอดแทรก ข่าวเกษตรที่ชอบส่วนใหญ่เป็นเรื่องไม้ผลไม้ยืนต้น การป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ดิน ปุ๋ย ส่วนความรู้ใหม่ ๆ ได้แก่ การทำให้ผลไม้ ออกนอกฤดู พันธุ์พืชต่าง ๆ การให้น้ำแบบต่าง ๆ เกษตรกรเห็นว่าช่วงเวลาออกอากาศที่เหมาะสมเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า เวลา 06.00-08.00 น. และ ช่วงภาคค่ำเวลา 17.00-18.00 น. เกษตรกรผู้ฟังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ได้มาก ร้อยละ 90.0 ความรู้ส่วนใหญ่ที่ได้ผล คือ โรคแมลงและไม้ผลไม้ยืนต้น

2.3.3 เนื้อหารายการ

สุทธิลักษณ์ (2524) ได้ศึกษาถึง บทบาทของเทปบันทึกเสียงในการให้โภชนศึกษาแก่การค้าในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มารดาที่ได้รับโภชนศึกษาผ่านเครื่องบันทึกเสียง มีการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติทางโภชนาการเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วราภรณ์ (2524) ที่ได้ศึกษาการนำความรู้ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เรื่อง หนองพายุปากขอไปสู่ชนบทโดยใช้เทปกลับ ซึ่งสามารถนำความรู้ความเข้าใจสู่ชาวบ้าน และสามารถเข้าถึงประชาชนได้ดี ทำให้ประชาชนผู้รับฟังมีความรู้เพิ่มขึ้น

อำพล (2525) ได้ศึกษาประสิทธิภาพของเสียงตามสาย ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจของประชาชน พบว่า เสียงตามสายมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้แก่ประชาชนพอสมควร ประชาชนกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำจะเปิดรับข่าวสารสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง

ปิรรัตน์ (2527) ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาการยอมรับความรู้ทางการเกษตรจากรายการวิทยุเพื่อขูเกษตรกรของสมาชิกขูเกษตรกรในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า รายการวิทยุที่สมาชิกรับฟังได้นำความรู้ไปปฏิบัติ และส่วนใหญ่นำไปปฏิบัติในงานส่วนบุคคลมากกว่างานรวม สมาชิกขูเกษตรกรมีความเข้าใจและพอใจมาก ในเนื้อหาส่วนใหญ่ของรายการ และต้องการให้เนื้อหาของรายการเน้นหนักในเรื่องของการทำนา การเลี้ยงไก่ และการประกอบอาหาร นอกจากนี้ยังต้องการความรู้เกี่ยวกับราคาผลผลิตการเกษตร

กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร (2531) รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการถ่ายทอดความรู้การเกษตรและรูปแบบการนำเสนอรายการที่เกษตรกรนิยมฟังทางหอกระจายข่าว พบว่า การเผยแพร่ความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าว ทำให้

ผู้ฟังได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม ผู้ฟังนิยมรับฟังรายการความรู้การเกษตรประเภทบทความ สลับกับดนตรี และมีเพลงคั่นรายการ

พรพิมล (2533) ทำการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้นำต่อการได้รับความรู้ทางการเกษตรจากสื่อมวลชน อำเภอสีมทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรผู้นำนิยมฟังรายการเพื่อนเกษตรกร (มก. เชียงใหม่) มากกว่ารายการอื่น เกษตรกรผู้นำได้รับความรู้เพิ่มขึ้นและสนใจหาความรู้เพิ่มเติม โดยการเดินทางไปทำรายการวิทยุการเกษตร

2.3.4 วิธีดำเนินรายการ

ปียรัดน์ (2527) ได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาการยอมรับความรู้ทางการเกษตรจากรายการวิทยุเพื่อเกษตรกรของสมาชิกเกษตรกรในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า วิธีดำเนินรายการ สมาชิกต้องการให้มีการสนทนากันระหว่างผู้ดำเนินรายการที่เป็นชายและหญิง มีการประชุมกลุ่มก่อนรับฟังรายการ และมีการบรรยายสรุปหลังรับฟังรายการ ควรจัดในวันอาทิตย์ เวลา 19.30 น. ระยะเวลาทั้งสิ้น 30 นาที

เฟื่องจันทร์ (2528) ทำการติดตามผลการรับฟัง"รายการเพื่อชีวิตเกษตรกร" ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดขอนแก่น รายงานว่า ผู้รับฟังส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ส่วนใหญ่ได้รับความรู้ทางการเกษตรจากเจ้าหน้าที่และจากวิทยุ ผู้รับฟังเขียนจดหมายติดต่อกับผู้จัดรายการเพื่อขอเอกสารและถามปัญหาการเกษตร ปัญหาที่ผู้รับฟังส่วนใหญ่เขียนมาถาม ผู้จัดรายการไม่สามารถตอบให้ทันทีจะนำไปแก้ปัญหา และในกรณีที่ตอบไปแล้ว ผู้ฟังส่วนใหญ่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาได้ผลดีพอใช้ ความรู้การเกษตรจากรายการ ผู้รับฟังสนใจความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์มากที่สุด ผู้รับฟังส่วนใหญ่พอใจช่วงเวลา 06.30-07.00 น. และมีระยะเวลาเพียง 30 นาที

สนั่น (2530) ศึกษาผลของการใช้รูปแบบรายการเทปบันทึกเสียงสำหรับรายการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทที่มีผลต่อการเรียนรู้ เรื่องพยางิใบไม้ดับ เพื่อการพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน พบว่า รูปแบบรายการที่ใช้เทปบันทึกเสียงที่เหมาะสมในการให้ความรู้ ควรมีความยาวประมาณ 20 นาที ภาษาที่เหมาะสมในการกระจายเสียงในชุมชนชนบทคือภาษาท้องถิ่น ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการกระจายเสียงทางหอกระจายข่าวในชุมชนชนบทควรจะเป็นเวลาในภาคเช้าระหว่าง 05.30-05.50 น.

กองเกษตรสัมพันธ์ กรมส่งเสริมการเกษตร (2533) ได้ศึกษา เรื่อง ผลการเผยแพร่เทปความรู้การเกษตรผ่านหอกระจายข่าวหรือเสียงตามสาย พบว่า เทคนิคการนำเสนอรายการ เกษตรกรนิยมผู้ดำเนินรายการ 2 คน สลับชายและหญิง รายการที่ชอบฟังมากที่สุด เป็นรายการบทความสลับกับเพลง เกษตรกรต้องการให้บรรยายเรื่องการเกษตรมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาเป็นเรื่องสุขภาพอนามัยและเรื่องกฎหมายเบื้องต้นสำหรับประชาชน

พรพิมล (2533) ทำการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้นำต่อการได้รับความรู้ทางการเกษตรจากสื่อมวลชน อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรผู้นำส่วนมากเคยนำความรู้จากรายการวิทยุการเกษตร ไปทดลองปฏิบัติ พร้อมทั้งนำไปเผยแพร่พูดคุยกับเพื่อนเกษตรกร รายการวิทยุการเกษตรที่เกษตรกรผู้นำต้องการ คือ รายการตอบปัญหาการเกษตร ส่วนใหญ่ชอบผู้ดำเนินรายการที่ใช้ภาษาท้องถิ่นและช่วงเวลาในการนำเสนอ 30 นาที